

שלא הביא שערות, הרי הוא סריס,

כולן צריכים שנים מלאות מעת לעת. (116)

ומסבירה הגמרא: שנה האמורה בקדשים, מנא לן שצריך שנה מלאה מעת לעת? (117)

אמר רב אחא בר יעקב: אמר קרא "כבש בן שנתו" — שנתו שלו, שעברה עליו שנה, ולא שנה של מנין עולם. שאנשי העולם מתחילים את מנין השנים מיד, וכשמגיע ראש השנה מונים שנה שניה, אפילו שלא עברה שנה שלמה.

שנה האמורה בבתי ערי חומה, מנלן?

אמר קרא "עד תום שנת ממכרו" — ממכרו שלו, ולא שנת של מנין עולם,

שתי שנים שבשדה אחוזה, מנלן?

אמר קרא "במספר

שני תבואות ימכר לך". ו"שני", משמעותן א-מ לפחות שתי שנים, והמילה "תבואות" באה לרבות יכול של שנה שלישית.

פעמים שאתה מוכר שלשה תבואות בשתי שנים. וכדי לאכול יכול של שלש שנים צריך לפחות שתי שנים מלאות. שאם מכר

ולפעמים הם נושרים מחמת שהוא כחוש. ולא שהשומן או הכחוש הם הסיבה הגורמת לסימנים לבא.

116. יש כמה הבדלים בין השנים, והברייתא רק חידשה שבכולם לא הולכים אחרי מנין העולם אלא שצריך שנה שימלאו בו י"ב חודש. הברל א' הוא, שבקדשים "כבש בן שנתו" פירושו הוא במשך השנה הראשונה, מאז שנולד עד שעוברת שנה. ואיל בן ב' שנים, פירושו הוא, לאחר שעבר י"ב חודש עד שיעבור כ"ד. ואילו בבתי ערי חומה ובשדה אחוזה, ובעבד עברי, ובבן ובבת, "שנה" פירושה שנה שלמה מליאה. ורק לאחר שעברו י"ב חודש מלאים נחשבת בהם השנה, ורק לאחר שיעברו כ"ד חודש מסתימת השנה השניה. ועיין בהערות לעיל בשני סוגי מנין השנים.

והבדל נוסף, שבקדשים ובבתי ערי חומה "מעת לעת" כולל גם שעות, ואם נולדה בשעה שמונה בבוקר, כשרה לקרבן רק עד שעה שמונה בבוקר. ואילו בעבד עברי ובשנים מספיק שהגיע היום שנולד בו, ולא צריך להמתין עד השעה המדויקת. תוספות רמב"ן רשב"א ריטב"א.

והערנו לעיל שכן שיטת רוב הפוסקים [ש"ך סמ"ע ב"ח ט"ז מג"א] שהגיל נקבע בשעת השקיעה של היום הראשון של השנה הבאה. אבל הדברי חמודות סובר שגם לבר מצוה צריך שנים מלאות מעת לעת, ואם נולד בשעה שמונה בבוקר, לא יהיה בר מצוה עד שמונה בבוקר. ושיטת השיירי כנסת הגדולה בשם מהר"י ברונא שרק בשקיעה של היום השני יהיה גדול.

117. ברשב"א ובתוספות הרא"ש הקשו, למה צריך פסוק לקדשים, הרי ניתן להוכיח את זה מכך שהתורה מחייבת להביא כבש "בן שנתו" בראש השנה, והרי אסור להקריב קרבן עד שיעברו עליו שבעה ימים מיום הוולדו, ולכן, על מנת שנוכל להקריב קרבן בראש השנה בודאי נולד כבר הכבש בכ"ג אלול, ועברו עליו ד' יום. ואם מונים למנין העולם, הרי כשהבהמה נולדה בכ"ג אלול היא מיד נעשית בת שנה ראשונה, ובראש השנה היא כבר בת שנתיים, ואם כן, איך יתכן להקריב בראש השנה קרבן כשר בן שנתו למנין העולם?

ותירצו שהברייתא סוברת כמו המאן דאמר שמתחילים לספור את השנה של הכבש רק מאז

ורב יוסף אמר: לפרקין דיוצא דופן. איפה שלא נאמר בפירוש [המשנה שלנו שבן עשרים נחשב סריס].

אמר ליה אביי לרב יוסף: מי פליגת על רב? אמר ליה רב יוסף לאביי: לא! הוא אמר חדא, ואנא אמינא חדא, ולא פליגינן, כי ההלכה שגם זה וגם זה צריך שנים שלמות מעת לעת.

והכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך שרב פליגי עלי, ומאן דאמר לערכין [רב] לא אמר ליוצא דופן, תיקשי, והאמר רב: הלכתא בכולה פרקין של יוצא דופן מעת לעת! ואם כן, גם רב סובר כמוני, שצריך מעת לעת,

אלא למאן דאמר לערכין [רב], מאי טעמא לא אמר שהברייתא באה לרבות יוצא דופן? דומיא דהנך [שאר הדינים שבברייתא], מה הנך דכתיבן, שנים האמורות בתורה במפורש, אף הני נמי, דכתיבן, שנים האמורות בתורה מפורש [ערכין].

ואידך, רב יוסף, למה הוא פירש את הברייתא בסריס ולא בערכין?

האי "שבבן ושבבת", מדוע נקט התנא בלשון זאת אם הוא מדבר על ערכין, והרי "שבזכר ושבנקבה" מיבעי ליה למתני, שכך

את השדה בתשרי כשהיא מלאה מהיבול של שנה קודמת, ובסוף השנה הראשונה קצור יבול שנה, בסוף השנה השניה יקצור יבול של השנה השלישית, אבל בתחילת השנה השניה עדיין לא יכול לקצור את היבול השלישי [של השנה השניה],

שש שנה שבעבד עברי, מנלן?

אמר קרא "שש שנים יעבוד, ובשביעית יצא לחופשי", ונדרוש גם שש שנים יעבוד, וגם מעט בשביעית, ואחר כך יצא לחופשי, ובשביעית של מנין העולם נמי יעבוד. למשל, אם נמכר בניסן כשמגיע תשרי הראשון מתחיל למנות שנה שניה של מנין העולם, ובתשרי השני שנה שלישית וכן הלאה, ובתשרי השישי מונה שנה שביעית ואינו יוצא לחופשי עד ניסן, ונמצא שעבד חצי שנה בשנה השביעית של מנין עולם.

"שבבן ושבבת" הנאמרים בברייתא, למאי הלכתא?

אמר רב גידל אמר רב: לענין ערכין. שהאומר ערך פלוני עלי חייב לתת להקדש סכום לפי גילו של אותו פלוני, כגון זכר מבן חודש עד חמש שנים נותן חמש שקל, ואילו מחמש שנים עד בן עשרים שנה נותן עשרים שקל, והגיל נקבע לפי שנים מלאות מעת לעת (118).

118. מקשים הראשונים אם רב לא מפרש את הבן והבת שבברייתא בסריס ואילונית, אם כן אין לו ברייתא הסוברת כמוהו, ואם כן איך נחלק על המשנה ורבי יוסי בן כיפר ורבי הסוברים שלא צריכים בסריס מעת לעת. ותירצו, שלרב היה דרגא של תנא ויש לו כח לחלוק על תנאים אחרים.

שהיא מותרת להקרבה [אחרי שעברו עליה שבע ימים], ואם כן יתכן שרק בראש השנה מתחיל הכבש את השנתו הראשונה.

ועיין בתוספות [ערכין יח ב] הסוברים שבאמת צריך את שתי הראיות, גם מהכבש של ראש השנה, וגם משנתו שלו ולא שנה של מנין עולם.

הוא לשון הכתוב בערכין. אלא, מכך שנקט התנא לשון חכמים ולא לשון המקרא שבפרשת ערכין, משמע שהוא מדבר לגבי דיני סריס.

מרבי אלעזר עצמו ולא רק משמועה בשמו על ידי רב יצחק בר נחמני?
כי פליק רבי זירא לארץ ישראל אשכחיה לרבי אלעזר,

אמר רב יצחק בר נחמני אמר רבי אלעזר: הלכה כרבי יוסי בן כיפר שאמר משום רבי אליעזר שלא צריך שנים מלאות מעת לעת.

אמר ליה רבי זירא לרבי אלעזר: אמרת הלכה כרבי יוסי בן כיפר?

אמר ליה: מסתברא אמרי, מדכוליה פירקין תני יום אחד, והכא לא קתני — שמע מינה מסתברא כותיה.

אמר רב זירא: אזכה ואיסק ואעלה לארץ ישראל, ואגמר לשמעתא מפומיה דמרא,

הדרן עלך יוצא דופן

פרק בא סימן

מתניתין:

וחכמים אומרים, או חולצת או מתיבמת, שהרי היא גדולה לכל דבר, מפני שאמר חכמים: אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון, אבל אי אפשר לעליון לבוא עד שלא בא התחתון. ואם בא העליון ובדקו ולא מצאו שערות למטה, ודאי לנו שהיו לה שערות, אלא שנשרו.

גמרא:

שנינו במשנה: בא העליון עד שלא בא התחתון, אף על פי שאי אפשר שיבוא העליון מבלעדי התחתון.

והוינן בה: והלא בא! וכיצד אמרו "אף על פי שאי אפשר שיבוא"?

ומתריצין: זה שאמרנו "בא", לרבי מאיר, האומר שאפשר שיבוא לפני התחתון. וזה שאמרנו אף על פי שאי אפשר שיבוא, לרבנן.

ופרכינן: מדוע נכתבה המשנה בנוסח "אף על פי שאי אפשר", שהוא לדברי רבנן,

נערה בת שנים עשרה שנים יום אחד אשר בא סימן התחתון שלה [שתי השערות] עד שלא בא סימנה העליון [שהוא ה"בוחל" בדדים, כמבואר בדף הקודם], הרי היא גדולה לכל דבריה. לפי שאי הופעת הסימן העליון אינה מעכבת את גדלותה.

ולפיכך, אם נפלה לפני יבם, הרי היא או חולצת או מתיבמת.

בא הסימן העליון בדדיה עד שלא בא הסימן התחתון, הרי אף על פי שאי אפשר שיקרה כדבר הזה לפי חכמים, אלא ודאי לנו שאם הביאה סימן עליון הביאה גם כן שתי שערות, ואם בדקו ולא מצאו, אנו אומרים: ודאי היו, ונשרו. אולם לפי רבי מאיר אפשרי הדבר שיבוא הסימן העליון מבלי שיבוא הסימן התחתון, והרי היא עדיין קטנה [משום שהסימן העליון כשלעצמו אינו סימן גדלות].

ולכן, רבי מאיר אומר, לא חולצת ולא מתיבמת שהרי היא קטנה.⁽¹⁾

שכן הדין לענין יבום, שמקשים יבום לחליצה וכל שאינו עולה לחליצה אינו עולה ליבום. ועל הטעם הראשון שכתבנו, שאינה מתיבמת שמא היא איילונית, מקשה הריטב"א, אף שרבי חושש למיעוטא, אבל הרי למיעוט דמיעוט אינו חושש כמבואר ביבמות דף ק"ט, וכאן זה חשש מיעוט דמיעוט, שראשית אנו חוששים שמא היא מהמיעוט שבא הסימן העליון אף שעדיין הן קטנות, ושוב אנו חוששים

1. הטעם שקטנה אינה מתיבמת לפי רבי מאיר, מבואר לעיל [לב א] שמא תמצא איילונית, ובאיילונית אין מצות יבום לפי שאינה ראייה להקים לנפטר שם, ולכן היא נחשבת אשת אח שלא במקום מצות יבום, ואסורה באיסור ערוה. והרמב"ם בפירושו המשניות מפרש הטעם, שלפי רבי מאיר הוקשה אשה לאיש, שכפי שקטן אינו חולץ כך קטנה, ואף שהיקש זה הוזכר בגמרא רק לגבי חליצה, נקט הרמב"ם

בתוך דברי רבי מאיר?

וליתני בפשיטות: **בא העליון** עד שלא בא התחתון, **רבי מאיר אומר: לא חולצת ולא מתייבמת**, כי אפשר שיבוא העליון לפני התחתון, והרי היא קטנה. **וחכמים אומרים: או חולצת או מתייבמת**, שהרי היא גדולה. **ואנא ידענא דמשום דאי אפשר** [שיבוא העליון לפני התחתון] הוא?!

ומתריצין: **אי לא תנא** במפורש **"אף על פי שאי אפשר** שיבוא העליון מבלעדי התחתון" לרבנן, הוה **אמינא** לפרש מחלוקתם של רבנן ורבי מאיר בצורה אחרת:

שלפי כולם יתכן שיבוא העליון לפני התחתון, אלא, **רוב נשים, תחתון אתי ברישא, ומיעוט, עליון אתי ברישא.**

ורבי מאיר, שאמר לא חולצת ולא

מתייבמת, הולך **לטעמיה, דחייש למיעוטא.** ולכן הוא חושש שמא היא מאותו מיעוט נשים שמקדים אצלן לבוא הסימן העליון לפני התחתון, ויתכן שהיא קטנה. **ורבנן, שאמרו חולצת או מתייבמת, גם הם הולכים לטעמיהו, דלא חיישי למיעוטא, אלא הולכים אחרי רוב נשים שמקדימות את התחתון לעליון. ולכן, אם בא עליון, לא צריך בדיקה בתחתון, כי מסתבר שכבר בא התחתון.**

והני מילי **בסתמא**, היכן שלא בדקנוה, שסומכים על רוב. (2) **אבל היכא דבדקן** בסימן התחתון לאחר שבא סימן העליון, **ולא אשכחן שתי שערות, אימר, מודו ליה רבנן לרבי מאיר דעליון קדימ, והרי היא קטנה, שהרי לא מצאו בה סימן תחתון, לכן קא משמע לן דאי אפשר** לפי רבנן שיבוא

2. על ההוה אמינא של הגמרא שגם רבנן מודים שיש מיעוט שמביאות סימן עליון קודם לתחתון, רק שאין צריך לחוש לזה ולבדוק, מקשה הפתחי נדה, נסמוך את המיעוט הזה לחזקת קטנה, ובאופן זה אין מועיל רוב ואף לרבנן שיצטרכו לבדוק. ומתוך, שרבנן חולקים על היסוד של סמוך מיעוטא לחזקה ורק רבי מאיר חושש לזה, עוד הקשה **המהרש"ם** על היה אמינא זו, אם כן מדוע לא צריכים לבדוק, הרי כלל בידינו שבמקום שאפשר לברר על ידי בדיקה, הצריכו חכמים בדיקה, ובפרט פה שיש חזקת קטנה. ומתוך **הרש"ש**, שהחזקה של קטנות אינה נחשבת חזקה כיון שהיא חזקה העומדת להשתנות, וגם אין זה נקרא שאפשר לברר, היות שאפילו אם נבדוק ולא נמצא שערות עדיין קיימת אפשרות שהיו ונשרו, אם כן אין זה נקרא אפשר לברר ואין חיוב ברור.

שמה היא איילונית שגם זה מיעוט. ומתוך **הריטב"א**, כיון ששתי החששות הללו אינם תלויים אחד בשני, אינם מצטרפים יחדיו ליצור מצב של 'מיעוטא דמיעוטא'. והערוך לנר מתוך, כיון שרוב נשים כשמגיעות לגיל מביאות סימן תחתון, וזו לא הביאה, יש לנו סיבה לחשוש ולתלות שהיא איילונית, ונשאר רק המיעוט שהביאה סימן העליון קודם התחתון, ואין זה 'מיעוט דמיעוט', עוד מקשה רבי עקיבא איגר והלא יש לה סימן העליון - דדים, וזה כבר מוציאה מחשש איילונית כמבואר במסכת יבמות דף פ'. ומחמת זה מחדש **רבי עקיבא איגר** שדברי הגמרא ביבמות שאילונית היא רק אם אין לה שום סימנים, אבל כשיש לה סימן אחד כגון דדים היא כבר אינה איילונית, זה הכל רק להוציאה מידי **ודאי** איילונית, אבל עדיין נשארת ספק איילונית.

[והיינו, גם כשהתחילה האומה הישראלית לגדול במצרים], לא הדרת כך, עדיין לא חזרת מדרכך הרעה לזנות עם המצרים.

וגם כאשר אישתדו דדיך, שגדלו לגמרי, שהיו לך שדיים גדולות [והיינו כשגדלה האומה, והגיע לפרק הבגרות], נמי לא הדרת כך. גם אז לא חזרת מהדרך הנלוזה, והמשכת בדבקותך במצרים.

והוינן בה: דבולי עלמא, בין לרבנן בין לרבי מאיר, מיהא, אתחתון לבדו סמכינן לעשותה גדולה.

מנלן שסומכים על התחתון בפני עצמו, ולא צריך גם את הסימן העליון שיופיע?

אמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי רבי ישמעאל: אמר קרא [במדבר ה'] "איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם". השהה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ומכאן גם למדו: מה איש נקבעת גדלותו בסימן אחד, התחתון, שהרי אין לו סימן עליון, אף אשה נקבעת גדלותה בסימן אחד.

ודנה הגמרא: ואימא באשה אכן די בסימן אחד, אך לא דוקא התחתון, אלא נאמר, או האי, התחתון, או האי, העליון, בלבדו.

ומתריצין: לכן הקישן הכתוב זה לזה, ללמדנו שדין האשה הוא כאיש לגמרי: מה איש גדלותו בסימן תחתון ולא עליון. אף אשה בסימן תחתון ולא עליון.

תניא נמי הכי, שרק הסימן התחתון קובע, לפי ששינוי בכרייתא: אמר רבי אליעזר ברבי צדוק: כך היו מפרשין ביבנה, ואמרו: כיון שבא סימן תחתון, שוב אין מושגיחין על סימן עליון אם בא או לא, שהרי היא

העליון לפני התחתון. אלא, על אף שלא מצאו שערות בבדיקת סימן התחתון, ודאי אתי הסימן התחתון, ומנתר הוא דנתר, נשר, ולכן לא מצאוהו בבדיקה.

ומקשה הגמרא: בשלמא לרבי מאיר, הסובר כי יתכן שהעליון יקדים לתחתון, היינו דכתיב [יחזקאל טז] "שדיים נכונו, ושערך צמח", ומשמע מסדר הפסוק שהסימן העליון קודם לתחתון. אלא לרבנן, שאמרו אי אפשר שיבוא העליון לפני התחתון, איפכא מיבעי ליה לומר "שערך צמח, ושדיים נכונו".

ומתריצת הגמרא: הכי קאמר הכתוב: כיון ששדיים נכונו, בידוע ששערך צמח.

ודנה הגמרא: בשלמא לרבי מאיר, היינו דכתיב [ביחזקאל כג] "בעשות ממצרים דדיך, למען שדי נעורידך". שהיו המצרים משחקים וממעכים בדדיך, בעת שהיית קטנה, כדי שיוכלו להתאנף כך לכשתגדלי ותהיי לנערה, כאשר ישתלחו החוצה שערות נעורידך [והיינו "שדי נעורידך", שהוא לשון השלכה, ששערות הנעורים כאילו מושלכים ומשתלחים החוצה, ומופיעים בתור סימני נערות], שלפי רבי מאיר בא סימן העליון לפני התחתון.

אלא לרבנן, איפכא מיבעי ליה לכתוב! ?

הכי קאמר: כיון שבאו דדיך, בידוע שבאו נעורידך!

ואיבעית אימא: מאי שדי [אין הכוונה לשערות המשתלחות, אלא] כולח, כל הפסוק בדדי כתיב [והכוונה ב"שדי" היא לדדים]. והכי קאמר הקב"ה לישראל:

ב-מ-ב איכרפו דדיך, כשהתחילו הדדים שלך לגדול